

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, 1922-08-25, iš Baibokų - į Būgius

Vandukai mylimas, ar tu žinai, kad jau dešimts dienų praslinko, kaip jau tu nuo manęs toli.

Vandukai mylimas, ar tu žinai, kad jau dešimts dienų praslinko, kaip jau tu nuo manęs toli. O šandie toki negerą sapną sapnavau ir verkiau per sapną. O sapnavau, kad kažkur mes buvom toli toli, buvo daug žmonių, ir tu mane apleidai. Aš norėjau pasivyti, aš pasivydamas raudojau, ir tu taip negerai į mane pažvelgei, kad aš taip išsigandau ir pabudau - čia tekanti saulė ties mano lova švietė. Kodel aš toki negerą sapną sapnavau - ir kodel man šandie taip baisu? Vanduk, Vanduk!

Mano gyvenimas dabar toks ramus, tik ūpas namie toksai liūdnas. Brolis [1] brolienę [2] buvo nuvežęs į gydytoją, į Panevėžį, ten pasakė jam, kad brolienė gal dar iki Kalėdų išgyvens, o gal ir ne. Tai brolis labai nusiminęs. Dabar ji būna pas savo tėvus (už 1 kilometr[.]), bet brolis nori ją atsigabenti pas mus, bet tėvai nelabai nori, nes motina [3] praverčia besirūpindama apie mažytę dukterį [4] ir šeiminkaudama, o brolienę prižiūrėti[,] sakos[,] neištesėsianti jau, nes ir pačiai nebe jaunatvė ir pati nėra sveika (seniau buvo sulaužyta koja ir dabar dažnai skauda). Todel ir susidaro toksai ūpas, kuris slegia visus. Dar prisidėjo rūpesnis - iš Kauno brolis [5] ir Co prisiuntė 2 vagonus bačků - jų atgabėnimasis iš Subačiaus kainavo 42.000 markių, o šandie vėl yra žinia, kad atėjo dar du vagonai tokių pat bačků, o tuo tarpu iš brolio absoliutiškai nėra jokios žinios[,] kas su tomis bačkomis daryti, o jos džiūsta saulėj ir griūva. Tėvas [6] rūpinas ir baras. 8-10 laukiame atvažiuojančio Galvanausko [7][,] gal ir brolio. Tai tokiuose rūpesniuose mano šiokios dienos plaukia. Dabar trys dienos[,] kaip jau rašau straipsnį į [„]Naujienas[“] apie A. Vienuolio raštus - gerai apie jį rašau [8]. O vakarais tau dūmoju ir su mintimi apie tave užmiegu. Tiesa, kelias dienas ūkininkavau, išrinkau agurkus - gavau apie 10 kapų, surinkau apynius, apžiūrėjau, sutvarkiau bites (tris kelmus), išrinkau beržynėliuose grybus, priskyniau vantų. Dabar tiktai rašomoji mašinėlė skamba.

Vanduk, kaip padaryti: aš rengiu eilių knygą, bet aš neturiu daugelio mano eilių rankraščių, kurios yra parašytos tau laiškuose. Daugiausia senesnių. Tarp kitko[:] 1) tų, kuriose yra sakinyš „taip ir atsiskiriu neatsigręždamas“ [9], 2) kur yra sakinyš „Suvertė mėnuo šešėlius, kad lapuos girgždėtų“ [10], 3) tų, kur parašiau kartą, kai mes pavasarį buvom pas Mickevičiaus klonį ir gėles rinkom[,] ir dar kitų. Žinai, peržiūrėk tu laiškus ir[,] kurios Tau eilės pasirodys spausdintinos knygoje „Dievų takais“ [11] (Mylimai dainos)[,] man atsiųsk - nes aš nuvažiavęs į Kauną noriu nuvežt jau suredaguotą ir mašinėle perrašytą knygą - gerai[,] Vanduk?

Bučiuoju Tave visą visą, mano miela mergužė, mylimas Vandukėli.

Tavo Baliukas

KOMENTARAI

[1] Aniolas Sruoga (1890-1936), vyresnysis Balio Sruogos brolis, ūkininkavo Baibokuose.

- [2] Milda Čibaitė, pirmoji Aniolo Sruogos žmona, su kuria jis išgyveno dvejus metus, kaimynų Čibų dukra. „Buvo vedęs dailią merginą, kuri tačiau sirgo džiova, apkrėtė vyrą ir netrukus pasimirė“ (Vanda Sruogienė, „Po velėna pumpurėlis“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 36). „Aniolas pirmą žmoną Čibaitę vedė iš to paties Baibokų kaimo. Ji buvo vienturtė, su dideliu kraičiu. Tėvai žemės turėjo nedaug, tik 12 ha, bet gyveno gerai. Daug pinigų gaudavo iš savo malūno ir karšyklos. Sruogai vestuves iškėlė tokias, kokių žmonės negirdėjo ir neregėjo. Pulkas buvo toks didelis, kad jo vieno buvo pilna seklyčia, kokie du desėtkai. Suvažiavo visi broliai, privežė dovanų, indų. // Čibaitė buvo Sruogienės krikšto duktė. Vargšė, neilgai pagyvenusi, jauna pasimirė. Liko mažas vaikas. Netrukus ir tas nuėjo pas savo motinėlą į kapus“ (Agota Šavenytė-Marinskienė, „[Prisiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 35–36).
- [3] Agota Lomanaitė-Sruogienė (1867–1930), Balio Sruogos motina.
- [4] Turbūt kalbama apie Aniolo Sruogos gimusią dukterį, kurią prižiūrėti sūnui, susirgus jo žmonai, padėjo motina.
- [5] Juozapas Sruoga (1886–1957), teisininkas, diplomatas, tarnavo Užsienio reikalų ministerijoje. „Atveždavo tėvui ir sulčių. Tėvas liepdavo jas vežtis atgal“ (Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė, „Balio Sruogos giminė Baibokuose“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 16).
- [6] Pranciškus Sruoga (1846–1931), Balio Sruogos tėvas, ūkininkas Baibokuose.
- [7] Ernestas Galvanauskas (1882–1967), diplomatas, 1922 02–1924 06 ministras pirmininkas.

- [8] Padegėlis Kasmatė, „Užžėlusią takų dainius (Antanas Vienuolis) (Literatūros Darželis)“, in: *Naujienos*, 1923-02-06, Nr. 31, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-02-07, Nr. 32, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-09, Nr. 84, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-10, Nr. 85, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-11, Nr. 86, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-12, Nr. 87, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-13, Nr. 88, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-14, Nr. 89, p. 4; *Id.*, in: *Ibid.*, 1923-04-16, Nr. 90, p. 4. Dar žr. Balys Sruoga, „Užžėlusią takų dainius“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 6: *Literatūros kritika 1911–1923*, parengė Algis Samulionis, Rimas Žilinskas, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 378–401. Balys Sruoga, analizuodamas Antano Vienuolio pirmąjį raštų tomą, išleistą 1920 m. „Švyturio“ bendrovės Kaune, pristatė rašytojo asmenybę, apibūdino geriausių jo apysakų „Paskenduolė“, „Užžėlusiu taku“, „Paskutinė vietelė“, „Studiosus“, „Provokacija“, „Gyvenimo niekniekiai“, „Pati“, „Grįžo“ ypatumus, aptarė rašytojo išpūdžius iš Kaukazo šalies kūriniuose „Amžinasis smuikininkas“, „Užkeikti vienuoliai“, išpūdžius iš to meto Lietuvos gyvenimo kūriniuose „Auka“, „Karžygys“, „Karo ligoninė“. Balys Sruoga kritiškai atsiliepė apie kitus Antano Vienuolio kūrinius – „Kalėjimo išpūdžiai“, „Krymo išpūdžiai“. Balys Sruoga pabrėžė, kad „ypatinga Vienuolio talento savybė: Vienuolis – nuoširdžiausias Lietuvos dainius. Pas jį nėra nė vienos eilutės, kuri būtų dirbtinė, jo nepergyventa, neiškentėta, neišraudota! Pas jį nėra nei vieno karžygio, kuris būtų pramanytas, būtų negyvas, būtų pretenzionalinis. Vienuolis nėra joks genijus, naujų pasaulių jis neatidengia, bet jis genijaus laimės ir neieško; jis nerašo taip, kad į save domės atkreipti, nei kad triukšmą sukelti, nei dėl to, by tik rašyti, by tik rašytoju būti. Jis rašo todėl, kad jam skauda, kad jis negali nerašyti, kad jis turi savo skausmą išlieti. Jis rašo todėl, kad jis myli savo aprašomuosius žmones, kad jis negali nekentėti, matydamas, kaip jie kenčia! Ir šiuo žvilgsniu Vienuolis drauge su Vaižgantu yra vieninteliai mūsų literatūroje!“ (Balys Sruoga, „Užžėlusią takų dainius“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 6, 2001, p. 380). Balys Sruoga, apibendrinamas Antano Vienuolio kūrybos aptarimą, teigė, kad: „Vienuolis nėra genijus, nėra kažkoks ypatingai žymus ir toli pasireiškiantis talentas, bet jis visas savo jėgas sunaudoja teigiamajai kūrybai, per tatau jo kartais ir literatūros žvilgsniu silpnėsi dalykai yra labai svarbūs lietuvių idealizmo istorijos elementai. Vienuolis savo liūdno apysakose neša žmoniškumo ir teisybės spindulius ir žadina žmoguje tą dieviškąją kibirkštėlę, kurią žmogus atsinešė su savim į pasaulį, bet kurią gyvenimo vėtra buvo nustelbusi! // Daugiau tokių rašytojų, pasakyčiau net paradokšą, daugiau tokių pesimistinių idealistų kaip A. Vienuolis, – ir gal mums nereikėtų taip ilgai laukti, kada mūsų visuomenė pagytų iš sąmonės lietuviško sukempėjimo ligos! [...] // A. Vienuolio įdiegta liepsnelė dar ilgus metus plastės lietuvių jaunuomenės širdyse – ir tuo mes galime tikrai pasidžiaugti“ (*Ibid.*, p. 401).
- [9] „Tartum sparnais mėlynaisiais apglėbdama, / Vėtra kvatojasi gausdama, ūždama, / Gėlą svaigindama, laimę nuslėpdama, / Smiltis nunešdama, bokštus nupūsdama – – // Vėjas raudonas, lėkdamas, klykdamas, / Mažą žolėlę ir erdves skardendamas, / Žemėj priglusdamas, toly išnykdamas, / Vėtra kvatojasi, vėtra gyvendamas – – // Ar nusikeikdamas, ar atsidusdamas, / Pastarą laimę į karstą lydėdamas, / Žemės po kojų, po vėtrą nejudamas, / Tirpsti kaip ledas, patsai netikėdamas – – // Taip ir atsiskirsiu neatsigrėždamas, / Pastarą slenkstį kelionės peržengdamas, / Laimę ir prapultį meilėje nešdamas, / Vėtrai kvatojanties vos nusilenkdamas – –“ (Balys Sruoga, „Į mėlynus tolius“, in: „Dievų takais“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 1: *Poezija*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 203). Eilėraščio teksto istoriją žr. Algis Samulionis, „Paiškinimai“, in: *Ibid.*, p. 786.
- [10] „Suvertė mėnuo šešėlius ant kalno, / Kad lapuos girgždėtų nakčia. / Ir mažas takelis, ir mažas krislelis girgždėdamas skamba pasauliui – – // Lelijos, žarijos, sapnai mėnesienos, / Sudegintos viltys, užuomaršos dienos / Ir dievo rūstybė nakčia! // Ir, rodos, maldautum priklypdams paskardėj, pakrantėj, / Kad viesula gėlą nuplaut, / Kad meilę, tikėjimą tavą, / Kad visą su širdžia išraut! // Ir girgžda šešėliai kaip užmirštos vėlės, / Kaip šaukias priglaust, neapleist! / Sapnai mėnesienos, meilautinės gėlės – – / Lyg kažkas, iš kapo staiga atsikėlęs, / Raudoja maldaudams atleist!“ (Balys Sruoga, „Užuomarša“, in: „Dievų takais“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 1: *Poezija*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 202). Eilėraščio teksto istoriją žr. Algis Samulionis, „Paiškinimai“, in: *Ibid.*, p. 785–786.

[11] Eilėraščių ciklas „Dievų takais“ komponuotas 1917–1919 m. Jis pirmiausia pasirodė 1921 m. spaudoje (Balys Sruoga, „Dievų takais“ [„[I. Saulė teka]“, „[II. Pražydo žemė]“, „[III. Tu ateik į vyšnių sodą!]“, „[IV. Saulėlaidos ugnys sultingoms aguonoms prasimuš pro]“, „[V. Perregimuos rūbuos, kaip meilės dievaitė]“, „[VI. Mėnulis baltas]“, „[VII. Rudens liepos]“], in: *Skaitymai*, Kaunas, 1921, kn. 3, p. 72–76; Balys Sruoga, „Dievų takais“ [„[VIII. Būk nors mirksni lengva viešnia]“, „[IX. Aš netyčia apsistojau]“, „[X. Del tavęs žadėjau būti]“, „[XI. Per tylų lauką, žiedų karūnas]“, „[XII. Pasauly – vienas...]“, „[XIII. Už perregimų kalnų]“, „[XIV. Krūtinę nuoga, rasotą veidą]“, „[XV. Ant žiedelių, ant baltų]“, „[XVI. Nusvirę linai]“, „[XVII. Šniokščia vinkšnos ir berželiai]“, „[XVIII. Užgavo sielą]“, „[XIX. Aš iš tolo atėjau]“, „[XX. Atėjai]“, „[XXI. Laimink skundą begalini]“, „[XXII. Žvaigždė tylinti užėjo]“, „[XXIII. Žiūriu, žiūriu į tą šalį]“, in: *Ibid.*, 1921, kn. 6, p. 30–38; Balys Sruoga, „Dievų takais“ „[XXIV. Vyšnios glaudžiasi palangėj]“, „[XXV. Liūlia, liūlia]“, „[XXVI. Laukiu tavęs]“, „[XXVII. Kai atėjo]“, „[XXVIII. Kiaurą naktį, naktuzėlę]“, „[XXIX. Šiandie pasauly]“, in: *Ibid.*, 1921, kn. 7, p. 78–81; Balys Sruoga, „Dievų takais“ „[XXX. Slenka valtelė, kaip debesėlis]“, „[XXXI. Sodo sfinksai ažuoliniai]“, „[XXXII. Liūdno alėjos tęsias be galo]“, „[XXXIII. Suvertė mėnuo šešėlius ant kalno]“, „[XXXIV. Tartum sparnais mėlynaisiais apglėbdama]“, in: *Ibid.*, 1921, kn. 8, p. 83–85; Balys Sruoga, „Dievų takais“ (Pabaiga) „[Sutema atlankė žemę]“, in: *Ibid.*, 1921, kn. 10, p. 64; Balys Sruoga, „Dievų takais“ [„[I. Saulė teka]“, „[II. Pražydo žemė]“, „[III. Tu ateik į vyšnių sodą!]“, „[IV. Saulėlaidos ugnys sultingoms aguonoms prasimuš pro liepų nusvirusius bokštus...]“, „[V. Perregimuos rūbuos, kaip meilės dievaitė]“, „[VI. Mėnulis baltas]“, „[VII. Rudens liepos]“, in: *Vainikai: Naujesniosios poezijos antologija*, sudarė Kazys Binkis, Kaunas: Švyturys, 1921, p. 164–169). Vėliausią eilėraščių ciklo redakciją žr. Balys Sruoga, *Dievų takais*, Klaipėda: Rytas, 1923, p. 1–167, Balys Sruoga, *Raštai, t. 1: Poezija*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 100–131; eilėraščių ciklo tekstų istoriją žr. Algis Samulionis, „Paaiškinimai“, in: *Ibid.*, p. 743–744. Remiantis laiškais, galima atkurti eilėraščių, įkvėptų Vandos Daugirdaitės, rašymo impulsą, atmosferą, būseną: „Ach šiluma, šiluma! Atsimena Kaunas, Nemunas, Vilijos pakrantės, Tu – šitiek saulės, šitiek spindulių, šitiek šilumos! Tokia tyli diena, tokia kaitri Saulė, tu taip arti! Juk visa tai ne sapnas, juk visa tai buvo – mano – mano! Ar aš sulauksiu kada kaitros, ar tu būsi kada arti, ar mūsų saulė bus kaitri, ar ir Tu, ir Saulė – ar būsite vėl kada mano – ką aš sapnuoju! Et – bet, jeigu aš dabar budėdamas sapnuot negalėčiau, tai aš ir gyvent negalėčiau! Ir man rodos, kad ne šiandie, tai rytoj vis viena turi būt šilta. Turi būt šilta! Ir dienos saulėtos – turi būt mano! [...] Man būtų labai gera, kad Tu man parašytum. Ir kad Tu būtum gera. Aš labai labai norėčiau. Tuomet mano sapnai būtų lengvūs ir aš nieko nebijočiau. Aš baisiai norėčiau, kad Tu būtum gera del manęs. Kaip spindulių Karaliūnaitė! Kaip pavasario kaitra. Kaip Vilijos pakrančių Saulė. Saulė, kuri tik mudviem švietė“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Miuncheno – į Berlyną, 1921-11-10, in: LLTI BR, f. 53, b. 658, l. 1v). „O vakar buvo šventė – didelė-didelė – pilna Saulės. Ir aš vakar buvau už miesto – ten – atmeni – pagal Viliją. Buvo ir Kirša. Aš buvau nuėjęs į tą vietą, į Viliją, kur mes pernai buvom, kur buvo tiek daug saulės, kur mūsų dienos tokios lengvos buvo. Ilgai buvau saulėj. Pridėjau veidą prie smėlio. Užmerkiau akis – ilgai Tau dūmojau. Ir tuomet dūšioj taip lengva buvo. Ir taip nesinorėjo atsimerkti, aš bijojau pamatyti, kad Tavęs čia nėra, kad Tu esi toli toli nuo manęs. Aš buvau visas visas tavo, toks, kaip tu mane myli, kaip Tu nori, kad aš Tavo būčiau. Retai kada aš galiu taip Tavo būti! Ir taip bijojau akis praverti!“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Kauno – į Būgius, 1921-05-22-23, in: LLTI BR, f. 53, b. 459, l. 8r).